

ילדים נאמנים רק למי שנאמן להם מערכת אותות.

מאת גילה גרינשטיין

בני 5-12 הנחשבים כקבוצת גיל אחת ומוגדרים כ"ילדות אמצעית", אינם מהווים למעשה קבוצה מבחינת הפרספקטיבה של הילדים על עצמם בעולם: בני 6- הומוגנית, וכל שנתיים לפנינו פלה שוק אחר המנצח"; 7-8" מי מסתכל"; 9-10" העולם מתרחב"; 11-12" המרד הרך". 5" תמיד

בניית מותג הממוקד רק באחד מהמאפיינים הדומיננטיים הנ"ל הוא בבחינת פריבילגיה יקרה מדי בשוק קטן ומצומצם כמו שלנו. אומנם ניתן ואף רצוי להשתמש במאפיינים אלו כמסרים משניים, אך את המותג ה-5 ובני ה-12 כאחד, ממש יש לבסס על אחד המכניזמים הפסיכולוגיים-מוטיבציוניים המפעילים את בני כמו שעושים זאת מוצרי בידור ופנאי מצליחים.

מוצרי בידור ופנאי (ספרים, סרטים, תוכניות טלוויזיה, משחקים וצעצועים) אשר יצאו מתוך המוטיבציות הרגשיות המפעילות את הילדים, התחברו אל עולמות התוכן המעסיקים אותם, וסיפקו תועלות רגשיות ואפיקים לשחרור חרדות, נכנסו לקלאסיקה של תת-תרבות הילדים.

בני 5-12 מרוכזים כאמור (ראה גיליון קודם), ברכישת מיומנויות קוגניטיביות וחברתיות, דבר הפותח אותם לעולמות תוכן עשירים אך גם מעורר בהם חרדות ופחדים.
כל אלה מונעים ע"י ארבע מוטיבציות רגשיות עיקריות:

1. הצורך לדעת
2. הצורך בהשתייכות חברתית
3. הצורך בתלות ובעצמאות
4. הצורך בכוח ובשליטה

הילדים מונעים מבפנים, באופן חזק ובלתי מודע, להשיג את הידע והמיומנויות שיש לנו, המבוגרים, למצוא את מקומם בחברה, להשתחרר מהתלות שלהם בהורים ולהפוך להיות עצמאיים העומדים בזכות עצמם, ולרכוש שליטה על עצמם והחיים שלהם - כל זאת ברמה הבסיסית ביותר. מוטיבציות אלה רלוונטיות בהחלט גם לנו המבוגרים, אלא שהן תופסות מקום הרבה פחות דומיננטי (פרט ל"מבוגרים" שעדיין מחפשים את עצמם), תוך שהן משנות את צורתן ומישור השפעתן כמו: אהבה (צורך בתלות ובהשתייכות), כסף (השפעה ושליטה), מימוש עצמי (הצורך לדעת).

המוטיבציות הרגשיות המפעילות את בני 5-12 הן:
א. הצורך לדעת. המוטיבציה הרגשית המפעילה את הילדים להשיג ידע ולפתח מיומנויות קוגניטיביות, עולה ממספר מניעים בסיסיים:
✉ הצורך להגיע להישגים בעולם המבוגרים; ✉
✉ הצורך לזכות בהערכה עצמית, סטאטוס ופופולאריות;

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

✉ הצורך להשיג כוח והשפעה על אנשים וחפצים; ✉
✉ הצורך להבין את העולם ואת מקומם בו. ✉

מספר משחקים קלאסיים לשניים ויותר משתתפים, אשר מספקים את הצורך לדעת זוכים להצלחה ולנאמנות רבה כמו: טריוויה, משחקי קלפים, משחקי קופסה למספר משתתפים, ארבע על ארבע, רמיקוב, שחמט.

זו גם המוטיבציה המסבירה את ההתלהבות הגוברת של בני הגיל לפתור תשבצים, לצפות בטלסקופ ובמיקרוסקופ, להרכיב פאזל, לשחק ולגלוש באינטרנט ובמשחקי מחשב.

הפופולאריות של ספרים כמו "איפה אפי - ספר הפלאים", "חפשו אותי - ממכחולו של ג'קי", "חידות לבלשים מתחילים", "דני ידעני", "מנהרת הזמן", "חבורת כוח המוח"; וכן של שעשועוני טלוויזיה, תוכניות המלל לילדים אחה"צ, וסרטים מצויירים כמו "פרופסור דע ומדע" ו"אוטובוס הקסמים"; מוסברת בכך שהם מספקים, בנוסף לבידור לשמו, אתגר אינטלקטואלי ותחושה שניתן ללמוד מהם משהו על הילדים עצמם ועל העולם שסביבם.

ב. הצורך בהשתייכות חברתית הוא מוטיבציה רגשית המפעילה את

הילדים לפתח את המיומנויות החברתיות שלהם. הילדים שמים פוקוס על שלושה אספקטים בסיסיים:

* **למידת הערכים והחוקים של התרבות בה הם חיים** - סוציאליזציה המתבססת בעיקר על פרס ועונש, הזדהות וחינוך.

* **גיבוש יחסי חברות משמעותיים** - זהו השלב בו הקשר עם בני הגיל מתחיל להתגבש ליחסי חברות משמעותיים יותר, כאשר מאפייני ההתחברות מתפתחים ומעמיקים עם הגיל:
6-7: חבר אחד הכי טוב, אולם היחסים שטחיים מבחינה רגשית.
8-10: המעגל החברתי מתרחב ובד"כ יש התקשרות עם קבוצת חברים ופחות עם חבר אחד טוב. בכל מקרה, חברות תיתכן רק עם בני אותו המין.
11-12: לחצים האופייניים לבגרות מינית מוקדמת. מתפתחת מערכת יחסים עמוקה מבחינה רגשית ונאמנות ל"חבר הכי טוב".

* **השגת פופולאריות חברתית** - עיסוק רב בהשגת פופולאריות, בניית הסטאטוס והמיקום בחברה באמצעות למידת הערכים וההעדפות של קבוצת הגיל: איך צריך להיראות, להתנהג, להתלבש ולדבר, מה צריך לדעת, אלו תכונות צריך להבליט...

תהליך ההתחברות צופן בחובו דילמה של כוחות בונים והרסניים כאחד.

א. כוחות חיוביים, תומכים:

- ✉ מקור לביטחון ותמיכה במעגל החברתי, מחוץ למשפחה, רכישת אמון; ✉
- ✉ בילוי חברתי ותחושת סיפוק בלהיות מקובל ע"י הקבוצה; ✉
- ✉ תחושת הכוח של הקבוצה, היתרון לגודל של מספר ילדים; ✉
- ✉ למידה של שיתוף פעולה, למידת חוקים; ✉
- ✉ הגדרת העצמי דרך היחסים עם האחרים ותגובותיהם. ✉

ב. כוחות שליליים, הרסניים:

- ✉ תחרות, קנאה, השוואה חברתית; ✉
- ✉ הצורך להיות קונפורמי ולהימנע מביטויי האישיות הייחודית; ✉
- ✉ למידת המגבלות בתוך הקבוצה - סטאטוס, החשש להיות לבד; ✉

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד <https://pop.education.gov.il/student-rights/>

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

איום על ההערכה העצמית נוכח אי הצלחה להשיג הישגים במסגרת הקבוצה.

(. המודעות של Industry vs. Inferiority) אריקסון מכנה דילמה חברתית זו בשם 'יצרנות מול נחיתות' הילדים לרגשות שלהם עולה וגוברת בהדרגה, ובמקביל גוברת הרגישות שלהם ליחס של הקבוצה והמבוגרים כלפיהם. הם עסוקים מאוד בלבסס את מעמדם החברתי ע"י חיקוי מודלים, פיתוח כוח פיסי ואינטלקטואלי, והם כבר מודעים לכך שיש 'התנהגות נכונה' שמביאה לפופולאריות. לכן, בצד הלמידה של שיתוף פעולה, מתקיימת תחרותיות בתחומים חשובים: מראה, כוח, שכל וכד'. תקופה זו מאופיינת, לכן, יותר מכל בהרדנות מפני בדידות, דחייה ונידוי ע"י קבוצת החברים.

משחקי חברה הדורשים קיום חוקים כמו גם שיתוף פעולה, מאפשרים לילדים לתרגל את פיתוח הכישורים החברתיים שלהם, לפתור דילמות ולשחרר חרדות בסביבה בטוחה יחסית. זהו חלק מההסבר לקלאסיקה של מספר משחקים כמו: כדורגל, מחניים, גומי וקלאס (כן, אפילו היום בעידן המחשב).

זה הגיל בו ילדות מתחילות לעשות מסיבות פיג'מות ולשחק בבובת "ברבי" (הן מעניקות לה שם וזהות ומפתחות אתה יחסים). הבנים, לעומת זאת, מצטרפים לליגות ספורט לילדים.

זה אף הגיל בו ילדים אוהבים לקרוא ספרים על קבוצות חברים מלוכדות כמו "חבורת כוח המוח" ו"ג'ינג'י", וספרים העוסקים ברגשות השלייים והחרדות הקשורים בהשגת חברים ומציאת המקום בעולם כמו "קטנטנות ואני" ו"הנסיך הקטן". תוכניות טלוויזיה, סרטים והצגות העוסקים במקומו של היחיד בקבוצה עונים גם הם על הצורך לשחרר חרדות מנידוי ע"י הקבוצה כמו סדרת הטלוויזיה "קטנטנות", הצגת הילדים "אוליבר טוויסט", וסרטי מבוגרים לכאורה כמו "מעולם לא התנשקה", "אסקימו לימון", "חופשיות על הבר".

התחברות להורים והיפרדות מהם

ג. הצורך בתלות ובעצמאות. מוטיבציה רגשית נוספת המניעה את בני קבוצת הגיל לפתח את המיומנויות החברתיות שלהם, היא התנודתיות שבין הצורך בהתחברות להורים כדי לחוש ביטחון והגנה, לבין הצורך בהיפרדות מההורים, העולה מעצם העובדה שהילדים מתוכננים גנטית להתפתח ולגדול לקראת בגרות ועצמאות. ככל שהם גדלים גוברת רמת המחויבות והאחריות המוטלת עליהם כמו סידור החדר, שיעורים וציפיות חברתיות. אלו יוצרים באופן פרדוקסאלי נסיגה וחיפוש אחר פעילויות פחות בוגרות לשם "תדלוק".

את הקטנים שבקבוצת הגיל, אפילו סרטים מצויירים העוסקים בדילמות של היפרדות-התחברות מושכים עד גיל 9 ו-10, כמו: "במבי" שאימו מתה וצריך לדאוג לעצמו בעולם מלא סכנות; "סימבה, מלך האריות" שחשב שאביו נהרג באשמתו ומתנתק מכל הקהילה והזהות שלו; ב"ספר הג'ונגל" הילד גדל ונאלץ לעזוב את העולם המוכר והחם של חבריו בעלי החיים; "ליטל סטיוארט" המחפש משפחה אוהבת, ו"פיטר פן" הילד הנצחי אבל עצמאי אשר גורם לדברים לקרות.

צעצועים "ילדותיים" כמו חיות פרווה ובובות, וסדרות טלוויזיה כמו "משפחת קוסבי" ו-"משפחה וחצי" מהווים אפיק של נסיגה אל החיק המוכר, החם והבטוח של הקן המשפחתי המגונן ושל הילדות. לעומת זאת, משחקים של "גדולים" כמו: אופניים, קורקינט, סקייטבורד, פעילות בצופים ויציאה לסרטים ולמשחקי "באולינג" עם החברים, מספקים הוכחה לשחרור מהתלות בהורים ותחושה של עצמאות.

ההזדהות והנאמנות לסדרת הספרים "ג'ינג'י" ו"חבורת כוח המוח", כמו גם לסדרת הטלוויזיה הישראלית "בנדנה ג'ונס", מקורם בפנטזיה של הילדים להגיע לעצמאות, להעז, לצאת להרפתקאות ולקחת סיכונים -

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד <https://pop.education.gov.il/student-rights/>

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

להיות גדולים. גם ההצלחה של דמויות ספרותיות קלאסיות כמו 'תום סוייר' ו'הקלברי פיין' נעוצה בפנטזיה על הפרדות מההורים ועצמאות.

שליטה על עצמם ועל העולם

ד. הצורך בכוח ושליטה. הצורך של בני קבוצת הגיל להשיג כוח ושליטה על עצמם (גוף, רגשות, התנהגות), על חפצים (בעלות, פרטי), על ההורים וחברים (מה עושים, איך עושים עם מי ומתי), על העולם (סדר והיגיון, צדק, טוב ורע) הנו צורך בסיסי הנמשך לכל אורך חייו. בילדות זהו צורך מרכזי במיוחד - מחד הילדים מגיעים לעולם בלי כלום והם צריכים הישגים מוחשיים כדי להגדיר את זהותם ולהרגיש ביטחון, ומאידך הם יותר פגיעים מהמבוגרים - פיסית: קטנים וחלשים, מתקשים לדאוג לעצמם, אינם יכולים לבצע הרבה פעולות פיזיות. שכלית: ידע הוא כוח, ויש כל-כך הרבה דברים שהם עדיין לא יודעים... רגשית: הם אומנם בתהליכי הפרדות, אך ההורים עדיין שולטים כמעט בכל אספקט של חייהם - מתי לישון, מתי לקום, מתי ומה לראות בטלוויזיה, מה לאכול, מה ללבוש...
מספר התנהגויות המוכרות לכולנו, הן למעשה אמצעי של הילדים להשיג כוח ושליטה:
וכחנות: עיסוק אובססיבי לעיתים מול ההורים ומול החברים - הילדים ❖
מנסים להשפיע באמצעות ניהול מו"מ, טיעונים רציונליים, מניפולציות, קסם אישי והופעה חיצונית.
בעלות על חפצים: רכושנות כדרך להרגיש כוח והשפעה. הם מגלים את ❖
חשיבות הכסף, אוספים קלפים ומדבקות, ונהנים מאוד מקבלת דואר ומשלוח דברים.
אגרסיביות פיזית: ניסיון לבחון את הכוח הפיזי ולשחרר רגשות ❖
תסכול וחרדות באמצעות אגרסיה פיזית כמו מכות וצעקות, משחקי מלחמה, ספורט, היאבקות (מאפיין בנים יותר מבנות).
פרטיות: הצורך הגובר בהדרגה (מגיע לשיא בגיל 11-12) לטפח חדר ❖
משלהם.
הופעה חיצונית: הילדים מטפחים מראה של 'גדולים וחזקים' באמצעות ❖
הלבוש (כובע, בנדנה, משקפי שמש) והאביזרים (מחזיקי מפתחות, פלאפון, ארנק).

משחקים "קשים" לתפעול כמו יו-יו, קורקינט, סקייטבורד, חבל קפיצה מספקים לילדים אפיק ביטוי פיזי ורגשי לצורך שלהם להשיג תחושת כוח ושליטה על הגוף ועל חפצים. גם העיסוק בספורט תחרותי (קבוצתי או אישי), השתתפות בחוג ריקוד, ועיסוק במשחקי יצירה כמו קרמיקה, יציקות גבס, ציור, רקמה והרכבת פאזל ומודלים תלת-ממדיים מספקים לילדים את התחושה: "אני יכול". משחקים כמו "מונופול", איסוף קלפים והחלפת מדבקות, וצעצועים כמו טמאגוצ'י מספקים תחושת בעלות על "רכוש", שליטה וכוח.

"007" המלאכיות של צ'רלי", ההתנסות הראשונית עם סרטים 'מטילי אימה' בסגנון "ג'יימס בונד מתחילה בגילאי 9-10 כביטוי לצורך לשחרר אגרסיות ולהתמודד במישור בטוח עם חוויית הפחד וחוסר השליטה על העולם.

סוד ההצלחה של אגדות הילדים

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092
כתובת אתר המשרד <https://pop.education.gov.il/student-rights/>
E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

מתוך הצורך להשיג כוח ושליטה, נגזרות שתי פרספקטיבות אופייניות על העולם:

1. ילדים הם קטנים וחלשים בעולם מאיים של גדולים: תפיסה זו מייצרת הרבה פחדים, חרדות, בושה, אשמה, וקונפליקטים שמקורם אובייקטיבי וסובייקטיבי (אלו ממשיכים להכתיב במידה לא מבוטלת גם את חייו של האדם הבוגר), כמו: הפחד להישאר לבד, הפחד ללכת לאיבוד, הפחד מהאח הגדול, מילדי הכיתות הבוגרות, מגנבים...

פרספקטיבה זו אף מסבירה את הרצון להיות גדולים וחזקים מבחינה פיזית, את העובדה שילדים מפנטזים שהם יותר חכמים מבחינה אינטלקטואלית, מנצחים אפילו את המבוגרים. רק בגיל ההתבגרות משתנה תפיסה זו ומתחילה להתפתח תחושת "אנחנו הדור החדש".

ההצלחה הקלאסית של הרבה מאגדות הילדים והסרטים המצויירים (גוליבר בארץ הגמדים, הנזל וגרטל, כיפה אדומה, סינדרלה, היפהפיה הנרדמת) מבוססת על המוטיב המרכזי בו הקטן החלש והטוב מצליח להתגבר על החזקים הגדולים שמאיימים עליו. גם סרטי ילדים שהתמקדו במוטיב של 'קטן בעולם של גדולים ורעים' זכו להצלחה במיוחד, כמו: "שכח אותי בבית", "ליטל סטיוארט", "קראטה קיד".

מטמורפוזה היא אחד המוטיבים בהם משתמשים מוצרי בידור ופנאי שונים, כאמצעי לספק את הצורך של הילדים להשיג כוח ושליטה, גם באמצעות פנטזיה. מוטיב זה מסמל שינוי והתחדשות והוא מסייע ללימוד תפקידים חדשים ולהפחית חרדות. הילד מפנטז שעם שינוי כלשהו יהיו לו כוחות מיוחדים, יותר אפילו מהמבוגרים, והוא יוכל לנצח בעולם של רעים (אחיו הגדול שמציק לו, המורה השנוא, הילד הגדול בכיתה ילדים עד גיל 7 עלולים שלא השנייה, ופושעים מסוכנים מאוד...), ולזכות בתהילה ובהכרה מהסביבה.

להבין מטמורפוזה מלאה (פאואר ריינג'רס לדוגמה), היות שהם נמצאים בשלב המכונה 'פרה-אופרציונלי' ויש להם קושי בהבנה של שימור החומר. עם זאת, הם מבינים מטמורפוזה חלקית הנעזרת בסימבולים קונקרטיים (הגלימה של סופרמן, שרביט הקוסם)

המסמלים את השינוי. על בסיס הפנטזיה לשינוי חיובי המעניק כוחות עליונים, נוצרו הרבה מאוד סדרות מצליחות כמו: "סופרמן", "באטמן", "פופאי" "ספיידרמן", "פאואר ריינג'רס". גם הלהיט הספרותי האחרון, "הארי פוטר", מבוסס על פנטזיה זו - הארי פוטר, קטן ולא מפותח מבחינה פיזית, אשר גדל כבן חורג, מקופח ודחוי אצל בני משפחתו, מגלה בגיל 10 כי בעצם יש לו כוחות כישוף מדהימים, בהם הוא משתמש רק למטרות טובות כמובן.

הטובים מנצחים את הרעים

2. העולם מתחלק ל"טובים" ו"רעים" סטריאוטיפיים: תחושת חוסר הביטחון של הילדים מניעה אותם לחפש סדר והגיון בעולם הכאוטי של המבוגרים, והם זקוקים להאמין שקיים סדר מוסרי וחברתי בעולם - תמיד הטובים והחלשים (הזדהות עם האנדרדוג) מנצחים את הרעים והחזקים, וכי יש תגמול להתגברות על הפחד ולהתנהגות אמיצה. זו הסיבה שילדים (וגם המבוגרים), אוהבים במיוחד לצפות בסרטים סטריאוטיפיים על "הטובים" שמנצחים את "הרעים".

המשרד: רחוב השלושה 2 ת"א, מיקוד: 61092

כתובת אתר המשרד: <https://pop.education.gov.il/student-rights/>

E-mail: tova.edu@gmail.com

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

לסיכום, כמו בכל חדירה לתרבות חדשה נדמה בהתחלה שגם תת-תרבות הילדים מורכבת וקשה מדי לפענח. אולם לאחר שמעמיקים להתבונן מגלים שתת-תרבות הילדים מעוגנת בהגיון פנימי. הילדים מונעים ע"י ארבע מוטיבציות רגשיות, המניעות אותם לפתח שני כישורים עיקריים - קוגניטיביים וחברתיים כדי להצליח בעולם של המבוגרים (רק בגיל ההתבגרות מופנה פוקוס גם לפיתוח הכישורים המיניים). החשש של הילדים מפני כישלון בעמידה ביעדים ששמו לעצמם, והפרספקטיבה הייחודית שלהם על העולם מעוררים בהם הרבה מאוד פחדים וחרדות, כמו גם רגשי בושה ואשמה.

הנאמנות של הילדים לסדרות חדשות וקלאסיות בספרות הילדים, בטלוויזיה ובקולנוע, וגם החזרה שלהם אל גרסאות שונות של אותם משחקים וצעצועים, מוכיחות כי ילדים אינם סתם הפכפכים אשר מחפשים כל הזמן גירויים חדשים. כאשר מוצרי בידור ופנאי לילדים (ספרים, סרטים, סדרות טלוויזיה, משחקים וצעצועים) מתחברים היטב אל עולמות התוכן, הפחדים והחרדות הרלוונטיים להם ואל המוטיבציות הרגשיות העמוקות המפעילות אותם, הם זוכים להצלחה בכל העולם ולאורך זמן.

משווקים ופרסומאים נוטים להסביר חיי מדף קצרים של מוצרים ושל קונספטים פרסומיים בהפכפכות וחוסר הנאמנות "הידועים" של הילדים, אשר משתעממים מהר ומחפשים כל הזמן ריגושים חדשים. אולם ההצלחות של מוצרי הבידור והפנאי בשוק הילדים מלמדים שזה אפשרי.

הכותבת היא יועצת אסטרטגית מתמחה בשיווק ופרסום לילדים

אותות הוא מגזין חודשי בנושאי פרסום, שיווק ותקשורת המונים, בהוצאת איגוד המפרסמים בישראל. המאמרים כאן מפורסם ומובא כלשונו ע"י [מערכת אותות](#).